

Bijjemes bielic – aarvoeh jih prinsihph maadhööhpehtimmesne

Sisvege

Bijjemes bielien bijre	2
Ööhpehtimmien åssjele	4
1. Lierehtimmien aarvoevåarome.....	5
1.1 Almetjeaarvoe.....	5
1.2 Identiteete jñh kulturellen gellievoete	6
1.3 Laejhtehks ussjedimmie jñh etihkeles vuajnoe	7
1.4 Skaepiedimmievoeteaarvoe, eadtjohkevoete jñh goerehtimmievæljoe	7
1.5 Eatnemem krööhkestidh jñh byjresegoerkesevoete.....	8
1.6 Demokratije jñh meatanårrome	8
2. Liëremen, evtiedimmien jñh skearkagimmien prinsihph.....	10
2.1 Sosijaale liëreme jñh evtiedimmie.....	10
2.2 Maahtoe faagine	11
2.3 Vihkeles tjiehpiesvoeth.....	11
2.4 Liëredh liëredh.....	12
2.5 Dåaresthfaageles teemah	12
2.5.1 Almetjehealsoe jñh jieledemaalveme	13
2.5.2 Demokratije jñh meatanårrojevoete	13
2.5.3 Monnehke evtiedimmie.....	14
3. Prinsihph skuvlen riektesisnie	15
3.1 Feerhmeles liëremebyjrese	15
3.2 Ööhpehtimmie jñh sjiehtedamme liërehtimmie	16
3.3 Gåetie jñh skuvle laavenjostoeh	17
3.4 Liërehtimmie learoesiëltesne jñh barkoejielemisnie	17
3.5 Profesjoneektievoete jñh skuvleevtiedimmie	18

Bijjemes bielen bijre

*Bijjemes bielic – aarvoeh jih prinsihph maadthööhpehtimmesne lea bielic
learoesojkesjevierhkeste, jih lea gånkan resolušovnine vihtiestamme skiereden 1.b. 2017
riekteles vääroeminie ööhpehtimmielaakesne § 1-5.*

Bijjemes bielic lea faamosne maadthlierehtimmesne Nöörjesne. Maadthlierehtimmie lea maadthskuvlen jih jaarhkeskuvlen lierehtimmie. Diihte faerhmeste dan gaavhtan lierehtimmiem maanah jih noerh äadtjoeh voestes klaassen raejeste maanadaltesisnie jih studijeryöjreden jih barkoeafaageles lierehtimmioprogrammi raajan jaarhkeskuvlesne, gusnie bielic lierehtimmeste sieltine jih barkoejieledinie.

Bijjemes bielic learoesojkesjevierhkeste tjielkeste aarvoevääromem ööhpehtimmielaaken ässjeleparagraafesne jih daejtie bijjemes prinsihpide maadthlierehtimmesne. Diihte daate aalkoe, ässjeleparagraafem mubpesth jeahta jih golme kapihtelh: 1. Lierehtimmien aarvoeväärome, 2. Lierehtimien, evtiedimmien jih skearkagimmien prinsihph jih 3. Skuvlen barkoen prinsihph. Faagi learoesojkesjh buerkiestieh faagi sisvegh jih ulmieh. Bijjemes bielic vuesehte gääbpelen faagi lierehtimmieh juhtieh, jih gaajhkh faagh leah meatan lierehtimmien gamte ulmiem realiseradidh. Abpe learoesojkesjevierhkie lea lierehtimmien väärome, jih dah ovmessie biehkieh aktanieh jih daejtie tjuaara ektesne utnedh.

Diihte bijjemes bielic maadthvuajnoem buerkeste mij edtja pedagogeles barkoem abpe maadthööhpehtimmesne tsevtsehd. Diihte aaj laavenjostoen väärome hiepmen jih skuvlen gaskem. Bijjemes bielic tjielkeste skuvlen jih learoesieltien diidtem gaajhkide maahtoem skearkagidh jih evtiedidh maadthlierehtimmesne. Gaajhkh gieh maadthlierehtimmesne berkieh, tjuerieh daam maadthvuajnoem baajedh stuvredh gosse lierehtimmiem soejkesjeh, tjirrehtieh jih evtiedieh.

Bijjemes bielen äejvieuilmiedäehkie lea gaajhkh gieh diidtem ööhpehtimmesne utnieh: lohkehtæjjah, bihkedæjjah, viehkiehtæjjah, skuvleävtehh, skuvleaajhterh, jeatjah barkoedäehkieh skuvlesne jih learoesieltine. Bijjemes bielic faamosne lierehtimmesne learoehkieh, lierehtæjjide, learoekandidaatide, praksisprieviekandidaatide jih gieerve almetjidie maadthskuvlesne, jaarhkeskuvlesne jih geerveööhpehtimmesne. Bijjemes bielesne nuhtjie baakojde «learohke», «lohkehtæjja» jih «skuvle» gaajhki bijre gieh ööhpehtimmesne, gaajhkh barkijh, gaajhkh skuvlh jih gaajhkh learoesielt. Lohkehtæjjaööhpehtimmieh edtjeh ööhpehtimmielaakine jih learoesojkesjevierhkien faamosne maadthööhpehtimmesne, dan nuelesne bijjemes bielic.

Diihte bijjemes bielic staturesn ätna njoelkedassine learoesojkesjevierhkien ektesne, jih tjuaara tjoevkesisnie lohkedh ööhpehtimmielaakine jih jeatjah relevaante njoelkedassevierhkine mij faamosne lierehtimmide skuvlesne jih learoesieltene. Vuesiehtimmien gaavhtan tjuaara jiehtege sjiehtedamme lierehtimmien bijre kapihtelisnie 3 aktene njoelkedassevierhkine sjiehtedamme lierehtimmie jih sjiereööhpehtimmie, learohkevuvarjasjimmie, öörnege ööhpehtimmeste jih eejhtegelaavenjostoste.

Skuvle jih learoesielte seammavyörtegs lierehtimmie daej sijjine seamma vierhtievääromem ätna jih seamma prinsihpigujmie, men tjuaara krööhkestidh lierehtimmie barkoejieledisnie naan krievemh jih mierieh ätna mah joekehts lierehtimmeste skuvlesne. Learoesielt diidtem utnieh, seamma goh skuvle, lierehtimmie mij vadtasävva lea ööhpehtimmielaaken jih learoesojkesjevierhkien mietie. Golmebielielaavenjostoe guhkiem faage- jih barkoeööhpehtimmiem ektesne evtiedieh.

Saemih Nöörjesne statusem utnieh aalkoealmetjinie ILO-konvensjovnen mietie. Maadthlaake vihteste staate edtja tsiehkies sjehteladtedh ihke saemih maehtieh saemien gielem, kultuvrem jih siebriedahkejielemem gorredidh jih evtiedidh, mij aaj ööhpehtimmielaaken mietie. Bijjemes bielie aaj faamosne saemien skuvlesne. Diejvese “dihthe saemien skuvle” nuhtjie lierehtimmien bijre mij saemien parallele seammavyörtegs learoesejkesjevierhkien mietie barka. Saemien learoesejkesjevierhkie faamosne tjäeltine mah reeremedajvine saemien gielide. Seamma learoesejkesjevierhkie faamosne learoehkidie mah reaktam utnieh lierehtimmien saemiengielesne abpe laantesne. Learohkh jeatjah dajvine laantesne giéh reaktam utnieh saemiengielem lierehtidh, edtjeh saemien learoesejkesjevierhkien mietie barkedh faagesne saemien. Skuvle diédtem átna dejtie njoelkedasside illedh.

Ööhpehtimmien ässjele

Ööhpehtimmielaaken ässjeleparagraafe lea naemhtie:

Lierehtimmie skuvlesne jñh learoesiëltesne edtja, laavenjostosne jñh goerkesisnie hiejjmine, oksh rihpeste veartanasse jñh bätije biejjide jñh learoehkidie jñh lierehtæjjide histovreles jñh kultuvreles daajroem jñh viedteldimmiem vadta.

Lierehtimmiem edtja vihkeles aarvojde tseegkedh kristeles jñh humanistihken aerpesne jñh aerpievukesne, galka almetjeaarvoem jñh eatnemem ååktedh, åssjelmesfrijjevoetesne, nubpiegieriesvoetesne, soelkedimmesne, seammavyörtegsvoetesne jñh solidariteetesne, aarvoeh mah vuesiehtieh ovmessie religijovnine jñh jielemevuajnojne jñh almetjereaktide gaaredieh.

Lierehtimmie edtja viehkiehtidh nasjonaale kultuvrearpien daajroem guarkedh jñh vijriedidh jñh aaj daajroem mijjen ektie internasjonale kultuvrearpieviekien bijre.

Lierehtimmie edtja daajroem vedtedh kulturellen gellievoetese jñh respektem vuesiehtidh fiere guhten mielese. Dihte edtja demokratijem, mirrestallemem jñh daajroen ussjedimmievuekiem skreejredh.

Learohkh jñh lierehtæjjah edtjeh maahtoem, daajroem jñh mielh evtiedidh guktie maehtieh dej jieledh haalvedh jñh maehdedh barkedh jñh ektievoeten siebriedahkesne meatan årrodh. Dah edtjeh skaepiedimmieaavoem, eadtjohkevoetem jñh goerehtallemevæljoem evtiedidh.

Learohkh jñh lierehtæjjah edtjeh lieredh laejhtehks ussjedidh jñh etihken jñh byjreseguarkoen mietie barkedh. Dah edtjeh meatandiedtem utnedh jñh reaktam laavenjostose.

Skuvle jñh learoesiëlte edtjeh learoehkidie jñh lierehtæjjide dåastoehdidh jearsoesvoetine, respektine jñh krieveminie jñh dejtie haestemh vedtieh mah skearkagimmiem jñh learoevæljoem skreejredh. Edtjeh sierredimmien vööste barkedh.

(Ööhpehtimmielaake § 1-1)

1. Lierehtimmien aarvoeväärume

Skuvle edtja sov praksisem tseegkedh aarvoej nille mah ööhpehtimmielaaken ässjeleparagraafesne.

Ässjeleparagraafen aarvoeh soptsestieh mah Nöörjem tjöönghkieh siebriedahkine. Mijjen demokratijen aarvoeh betnesne mah edtjeh mijjiem viehkiehtidh jieleddh, lieredh jih laavenjostedh komplekse ektietijjesne jih ovnohkens bäetije biejjieh gaavnesjidh. Dah ektieaarvoeh leah kristegassjh jih humanistihken aarvoen jih aerpievuekien nille tseegkeme. Dah aaj vääjnesasse bäetieh ovmesse religijovnine jih jieledevuajnojne, dah leah aaj almetjereaktide tjatneme.

Daah aarvoeh leah skuvlen dorjesen väärume. Daejtie tjuara jielije dorjesovvedh jih fiere guhte learohke tjuara dejtie guarkedh skuvleektievoetesne daajroebeagkoehtimmien tjürrh jih vuajnoeh jih daajroem evtiedidh. Skuvle jih lohkehtæjjah tjuerieh aarvojde betnesne utnedh gosse learohkiedie jih hiejmeme gaavnesjidh. Learohken bööremes edtja iktesth krööhkestamme sjidtedh. Dichte iktesth sæjhta gellielaaketje ärrodh ovmesse iedti jih vuajnoej gaskem. Lohkehtæjjah tjuerieh dan gaavhtan dej profesjonelle goerkesem nuhtjedh guktie fiere guhtem bööremes vuekine vaarjelidh gåessie dihte ektievoetem gaavnesje.

Dichte saemien skuvle edtja sjiehteladtedh guktie learohkh lierehtimmien äadtjoeh mij väärume ätna saemien aarvojne jih saemien gieline, kultuvrine jih siebriedahkejielemisnie. Ässjeleparagraafen aarvoeh leah aaj saemien aarvoeh jih faamosne saemien skuvlesne. Saemien skuvlesne vihkeles abpesaemien perspektijvem utnedh, jih leavloem biejedh materijelle jih immaterijelle kultuvreaerpie goh aerpievuekien maahto, duedtie jih maadtoe-jih fuelhkierelasjovnh.

1.1 Almetjearvoe

Skuvle edtja hoksedh almetjearvoem jih dah aarvoeh mah daam däärjoehtidh, vääromem ätna ööhpehtimmesne jih abpe dorjesisnie.

Ässjeleparagraafe almetjearvoen ov-miedtelimmien nille tseegkeme jih gaajhkh almetjh seamma aarvoem utnieh, seamma maam mijjiem joekedehtedh. Gosse lohkehtæjjah hoksem utnieh jih daam learohkiedie vuesiehtieh jih fiere guhtem vuejnieh, almetjearvoem jäähkesje goh vääromen aarvoe skuvlesne jih siebriedahkesne.

Almetjereaktaj väärume almetjearvosne jih dihte vihkeles bielie reaktastaaten betneste. Dah universelle aarvojne tseegkeme mah gaajhkesidie faamosne seamma saah gieh dah leah, gubpede bäetieh, jih gusnie ärroeh. Maanakonvensjovne bielie almetjereaktajste jih maanide jih noeride sjiere vaarjelimmien vada. Lierehtimmie tjuara aktine almetjereaktajne ärrodh, seamma aejkien goh learohkh edtjeh maahtoem almetjereaktaj bijre lieredh.

Seammavyörtegs jih mürrestalleme leah aarvoeh mej ävteste histovrijen tjürrh leah gæmhpe, jih mah annje tjuerieh gorredidh jih nænnoestehtedh. Skuvle edtja maahtoem jih vuajnoeh buektedh mah daejtie aarvojde gorredidh. Gaajhkh learohkh edtja seammavyörtegs gietedidh, jih ij naan learohke edtjh sierredimmien domtedh. Learohkiedie edtjeh seammavyörtegs nupieh vada guktie dah maehtieh jijtjeraarehke veeljedh. Skuvle edtja learohki gellievoetem krööhkestidh jih sjiehteladtedh guktie gaajhkh äadtjoeh dääjrehtidh

ektievoetem skuvlesne jih siebriedahkesne. Mijjeh gaajhkh maethebe daåjrehtidh mijjeh sjjirelaakan domtedh. Dan gaavhtan daarpesjibie joekehtsidie jaåhkesjidh jih viertiestidh.

Almetjh Leah præåsehke jih baahtode darjoeh. Soelkedidh, nubpiegieriesvoete jih solidariteete daarpesjeh jis almetjh edtjeh byjjenidh jih evtiedidh. Fiere guhten persovneles jaahkoe jih saetniesvoete edtja jaåhkesjidh guktie gaajhkh maehtieh ussjedidh, jaehkedh jih frijje haalodh. Learohkh edtjeh jijtje meatan årrodh almetjaarvoem gorredidh jih ussjedidh guktie dah maehtieh heerredh daam ij miedtelh.

1.2 Identiteete jih kulturellen gellievoete

Skuvle edtja learohkiedie histovrijen jih kulturellen daajroem jih viedteldimmiem vedtedh jih viehkehte fiere guhte learohke maakta sov identiteetem gorredidh jih evtiedidh feerhmeles jih gellievoeten ektievoetesne.

Daajroe mijjen histovrijen jih kultuvren bijre lea vihkeles gosse learohkh dej identiteetem evtiedieh jih ektievoetem siebriedahkesne skaepede. Learohkh edtjeh lieredh dah aarvoeh jih aerpievuekieh damtedh mah viehkiehtieh almetjh laantesne tjåanghkenieh. Kristeles jih humanistihken aarvoe jih aerpievuekie vihkeles bielie laanten tjåenghkie kultuvreaerpeste jih vihkeles gosse mijjen demokratijem evtiedamme. Saemien kultuvreaerpie lea bielie kultuvreaerpeste Nöörjesne. Mijjen ektie kultuvreaerpie lea histovrijen tjirrh evtiedamme jih daaletjen jih bætije boelvh edtjeh daam gorredidh.

Ektie referaansemierieh vihkeles fiere guhten ektievoetese siebriedahkesne. Daate ektievoetem skaepede jih fiere guhten identiteete stuerebe ektievoetese jih histovrijen ektiedæmman tjatnoe. Ektie mierie vadata jih edtja sijjiem gellievoetese vedtedh, jih learohkh edtjeh daejredh guktie mijjeh ektesne jielege ovmessie perspektijvigujmie, vuajnoejgujmie jih jieledvuajnoejgujmie. Mah dah daåjrehtieh gosse ovmessie kultuvrevuasahtallemh jih aerpievuekieh gaavnesjeh, viehkiehtieh dej identiteetem hammoedidh. Hijven siebriedahken betnie lea feerhmeles jih gellievoeten ektievoete.

Lierehtimmie edtja vihtiestidh learohkh jearsoes gieletnijn sjidtieh, dah dej gieledh identiteetem evtiedieh, jih dah maehtieh gielem nuhtjedh gosse ussjedieh, digkiedieh, govlesedtieh jih mubpide baanth tjatnoeh. Giele mijjese ektievoetem jih kulturelle goerkesem vadata. Nöörjesne daaroen jih dah saemien gielh jaarjel-, julev- jih noerhtesaemien seammavyörtegs. Daaroengiele seammavyörtegs tjalemegielh gærjagiele jih orredaaroen. Daaroen væhtagiele lea jaåhkesjamme goh elliesvyörtegs giele Nöörjesne. Maahtoe siebriedahken gieledh gellievoete gaajhkh learohkiedie vadata vyörtegs maahtoe ovmessie vaaajnoehammojne, åssjelinie jih aerpievuekine. Gaajhkh learohkh edtjeh daåjrehtidh gellie gielh maetedh lea vierhtie skuvlesne jih siebriedahkesne.

Lierehtimmien tjirrh learohkh edtjeh daajroem åadtjodh saemien aalkoealmetjen histovrijen, kultuvren, siebriedahkejielemen jih reaktaj bijre. Learohkh edtjeh lieredh gellievoeten bijre jih dah joekehtsi bijre saemien kultuvresne jih siebriedahkejieliedisnie.

Vijhte almetjedåehkieh gellietjuetie jaepien govlesovveme Nöörjesne staatusen utnieh goh nasjonaale unnebelåhkoeh mijjen internasjonale diædti mietie: judarh, kvenerh/daaroensævmieladtjh, skåajjesævmieladtjh, romerh jih romanialmetjh/taaterh. Dah almetjidåehkieh Leah viehkiehtamme daaroen kultuvreaerpiem hammoedamme jih lierehtimmie edtja dej almetjidåehkieh bijre maahtoe vedtedh.

Aejkien tjirrh daaroen siebriedahkem tsevtseme ovmesseie straejmijste jih kultuvreaerpievuekijste. Tijjesne gusnie aalmege lea jienebh ektiedamme enn naan tijje daan avteli, jih gusnie veartene lihkebe tjatnasavva, gielemahtoeh jih kultuvregoerkesh enn vihkielabpoe sjidtieh. Skuvle edtja daarjoehdih fiere guhten identiteeteevtiedimmiem, learohkh jearsoes darjodh gusnie dah leah jih seamma aejkien dihte edtja ektie aarvoeh buektedh mah daarpesjeh gosse ektievoetem gaavnesjeh jih aktanieh, jih oksh rihpestieh veartanasse jih baetije biejjide.

1.3 Laejhtehks ussjedimmie jih etihkeles vuajnoe

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh tjetskehke sjidtieh jih gyhtjelassh gihtjeh, daajroen jih laejhtehks ussjedimmiem evtiedieh jih etihkeles vuajnojne daemiedieh.

Lierehtimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh laejhtehks jih daajroen ussjedimmiem guarkoeh. Laejhtehks jih daajroen ussjedimmie lea jiermijes vuekine ussjedidh goerhtallemen jih oornedihks vuekine gosse konkreete barkoes haestemh, fenomeenh, jiehtegh jih maahtoehammoeh daastoehdih. Lierehtimmie edtja goerkesem skaepiedidh dah vuekieh mejgumie saetniesvoetem goerehtidh tjuerieh sjiehtesjidh disse maam sijhtebe goerehtidh, jih vuekie maam veeljebe tsavtsa maam mijjeh vuejnebe.

Jis orre daajroe edtja sjidtedidh, tjuara etableereme assjelidie giehtjedidh jih laejhtedh teorijigujmie, vuekiejgumie, argumeentigujmie, daajrehtimmigujmie jih vihtiestimmiejgumie. Learohkh edtjeh maehdedh ovmesseie maahtoen gaaltijh vuarjasjidh jih laejhtehks ussjedidh guktie maahtoe eevtjesavva. Dah edtjeh aaj maehdedh guarkedh dej daajrehtimmieh, vuajnoeh jih tjirkes vuajnoeh maehdied ovellies jallh baajhtode arrodh. Laejhtehks refleksjovne maahtoen kreava, men seamma aejkien sijjiem vada ovvihtiesvoetese jih ij daejrieh guktie sjædta. Lierehtimmie tjuara dan gaavhtan balaanssem ohtsedidh respektem etableereme daajroen jih goerehtimmien jih kreatijven ussjedimmien gaskem mejtie kreava jis orre daajroem evtiedidh.

Etihkeles vuajnoe lea ovmesseie aajkoeh sinsitnien vooeste viekesjidh jih daerpies jis reflekteereme jih deadteles almetje arrodh. Lierehtimmie edtja learohki maehdelesvoetem evtiedidh dah etihkeles vuarjasjimmieh darjodh jih dah etihkeles daeriesmoerh demtieh.

Laejhtehks ussjedimmie jih etihkeles vuajnoe tsiehkied lieremen avtete jih bielie dejstie lierieh gellie ovmesseie tsiehkine, jih viehkehte learohkh hijven doepmemefaamoem evtiedieh. Praktihkeles barkoedarjome jih tjiehpiesvoeten barkoe krieveh maehdelesvoetem reflekteradidh jih vuarjasjidh.

1.4 Skaepiedimmievoeteaavoe, eadtjohkevoete jih goerehtimmievaeljoe

Skuvle edtja learoehkidie baajedh skaepiedimmievoeteaavoem, eadtjohkevoetem jih goerehtimmievaeljoem evtiedidh jih baajedh dejtie daajrehtimmieh aadtjodh jih nuepieh vuejnedh jih assjelh darjoemasse darjodh.

Maanah jih noerh leah tjetskehke jih sijhtieh goerehtidh jih skaepiedidh. Lierehtimmesne learohkh edtjeh gellie nuepieh aadtjodh eadtjohkevoetem jih goerehtimmievaeljoem evtiedidh. Maehdelesvoete gihtjedh, goerehtidh jih voejhkelidh lea vihkeles giengelelierehtæmman. Skuvle edtja respekteradidh jih eadtjaldehtedh ovmesseie vuekieh goerehtidh jih skaepiedidh. Learohkh edtjeh lieredh jih evtiedidh damtijimmien jih

ussjedimmien tjirrh, estetihkeles smaarehhammoejgumie jih praktikheles darjomigumie. Nööremes maanide skuvlesne lea stääkedidh daerpies jis dah edtjeh murriedidh jih evtiedidh, men aaj lierehtimmesne elliesvoetine stääkedidh nuepieh vedtedh kreatijveles jih vihkeles lieremasse.

Kreatijveles jih skaepiedihks maehtelesvoeth viehkehte siebriedahkem buaranidh. Laavenjostome skreejrie orreussjedæmman jih entreprenöörevoete, guktie orre åssjelh darjoemidie sjidtieh. Learohkh gieh lierieh skaepiedihks dorjesi bijre jih dan tjirrh, maehtelesvoetem evtiedieh ovmesse vuekine buektieh, jih dâeriesmoerh luetieh jih orre gyhtjelassh gihtjeh.

Tjeahpoen jih kultuvren sisnie gellie skaepiedihks jih kreatijve faagesuerkieh, mah tsevtsieh dovne mijjen fysihken dajvide jih siebriedahkeevtiedimmiem. Mijjen estetihkeles vuerie evtede gosse ovmesse kulturelle maehtelesvoetide råaka, jih dah viehkiehtieh orre perspektijvide lutnjedh. Tjeahpoe- jih kultuvremaehtelesvoete lea aaj vihkeles fiere guhten persovneles evtiedimmesne. Kulturellen dâåjrehtimmieh jÿjtjaarvoem utnieh, jih learohkh edtjeh joekehts speakterem kultuvremaehtelesvoetijste dâåjrehtidh sov skuvletijjen mietie.

Stuerebe perspektijvesne lea skaepiedihks lieremeprosessh aaj tsiehkje learohki skearkagimmiem jih identiteeteevtiedimmiem. Skuvle edtja aarvoeh biejedh jih learohki daajroevæljoem jih skaepiedimmiefaamoem skreejredh, jih learohkh edtjeh dej skaepiedihks faamoem nuhtjedh abpe maadthöhpehtimmien tjirrh.

1.5 Eatnemem krööhkestidh jih byjresegoerkesevoete

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh eatnemeaavoem, respektem eatnemen åvteste jih klijma- jih byjresegoerkesem evtiedidh.

Almetje bielie eatnamistie jih diædtem åtna daam eensilaakan gorredidh. Lierehtimmien tjirrh learohkh edtjeh maahtoem åadtjodh eatnemen bijre jih respektem eatnamasse evtiedidh. dah edtjeh åadtjodh eatnemem dâåjrehtidh jih daam vuejnedh goh gaaltije nuhtjeme, aavoe, healsoe jih liereme. Learohkh edtjeh goerkesem evtiedidh guktie almetjen jieledevuekiem eatnemem jih klijmam tsavtsa, jih dan mietie aaj mijjen siebriedahkide. Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh væljoem evtiedih byjresem vaarjelidh.

Maanah jih noerh edtjeh daenbiejjien jih jirreden haestemh giætedidh, jih mijjen ektie bæetje biejjide jeerehte bæetje boelvh eatnemem vaarjelidh. Globaale klijmajeatjahtetemh, deerjeme jih biologijen gellievoetem dasseme Leah gaskem jeatjebh dah stööremes byjreseajhtoem veartanisnie. Dah haestemh tjoerebe ektesne loetedh. Mijjeh maahtoe, etihkeles vuajnoem jih teknologeles innovasjovnem daarpesjibie jis maehete daejtie loetedh jih daerpies jeatjahtetmidie darjodh mijjen jieledevuekine jih jielemh eatnamisnie vaarjelidh.

1.6 Demokratije jih meatanårrome

Skuvle edtja learoehkidie nuepiem vedtedh meatan årrodh jih lieredh mij demokratije lea praksisisnie.

Lierehtimmie edtja skreejredh demokratijen aarvoeh jih demokratije goh stuvremehammoe. Dihte edtja learoehkidie goerkesem vedtedh demokratijen spïelenjoelkedasside jih man

gaavhtan edtjede dejtie jáerhkedh nuhtjedh. Meatan siebriedahkesne árrodh lea maadtoen demokratijen aarvoeh respekteradidh jñh vaarjelidh goh sinsitnien respekthe, toleraanse, fiere guhten jaahkoe- jñh soptsestimmiefriijevoete jñh friije veeljemh. Demokratijen aarvoeh tjuerieh eadtjohke meatanárröeminie skreejredh ellies lierehtimmesne.

Skuvle edtja demokratijen aarvoeh jñh vuajnoeh skreejredh vaanesovmi jñh sierredimmien vööste. Skuvle edtja aaj respektem skaepiedidh almetjh leah ovnessielaakan, jñh learohkh edtjeh lieredh gárröedimmieh loetedh raeffies vuekine.

Demokrateles siebriedahke tseegkie abpe áálmege seamma reaktah jñh nuepieh átna meatan árrodh jñh sjæjsjalidh. Unnebeláhköem vaarjelidh lea vihkeles prinsihpe demokrateles reaktastaatesne jñh demokrateles siebriedahkesne. Demokrateles siebriedahke aaj aalkoealmetjh jñh unnebeláhköeh vaarjelidh. Aalkoealmetjeperspektijve lea bielie learohki demokratijelierehtimmeste. Gaajhkh skuvleektievoetesne tjuerieh goerkesem evtiedidh dovne unnebeláhköe- jñh stuerebeláhköeperspektijvi bijre jñh sijjiem skaepiedidh laavenjostedh, soptsestalledh jñh digkiedidh. Barkoe gellievoetem skreejredh akte bielesne jñh nubpiebealesne fiere guhte inkluderadidh kreava voerkes aarvoevuajnoem jñh profesjonelle goerkesinie gietedidh.

Skuvle edtja sijjiem árrodh gusnie maanah jñh noerh dáájrehtieh demokratijem praksisisnie, jñh dah maehtieh tsevtshedh, jñh dah maehtieh tsevtshedh aamhtesh mah dejtie dijpieh. Dah edtjeh dáájrehtidh jñh ovnessie hammoeh demokratijen meatanárrömem tjirrehtidh dovne aarkebiejjien barkosne faagigujmie jñh vuesiehtimmien gaavhtan learohkeraerien tjirrh jñh jeatjah raerieáárganine. Soptsestalleme lohkehtæjjan jñh learohken gaskem, skuvlen jñh hiejmen gaskem tjuara váarömem utnedh jñh sinsitnien respekteradidh. Gosse learohke gielem skuvlesne goltelidh, dellie dah dáájrehtidh guktie dah maehtieh jijtje voerkes veeljemem darjodh. Dagkeres dáájrehtimmieh aarvoem utnieh daelie jñh daesnie, jñh learohkidie ryöjredidh diedtele siebriedahkeárröejidie sjidtedh.

2. Lieremen, evtiedimmien jñh skearkagimmien prinsihph

Skuvle dovne skearkagimmiestillemem jñh ööhpehtimmiestillemem átna. Dah ektiedieh jñh sinsitnide jearohks. Barkoen prinsihph liereminie, evtiedimmine jñh skearkagimmine edtjeh skuvlide viehkiehtidh daam guektiengierts stillemem loetedh.

Maadthööhpehtimmie vihkeles bielie jieledeguhkiem skearkagimmieprosesseste mij ulmiem átna jñh ulmie lea fiere guhte almetjen fríjjevoete, jñjtjeraarehke, díedtevoete jñh goerkesem mubpide almetjidie. Lierehtimmie edtja learoehkidie vedtedh hijven váaromem jñjtsem, mubpieh jñh veartenem guarkedh, jñh hijven veeljemh darjodh jieliedisnie. Lierehtimmie edtja hijven váarome vedtedh meatan árrodh gaajhkine dajvine ööhpehtimmesne, barkoe- jñh siebriedahkejieliedisnie. Seamma aejkien maanah jñh noerh daelie jñh daesnie jielieh, jñh skuvle tjuara maanabaelien jñh noerebaelien jñjtjaarvoem jááhkesjidh.

Lierehtimmie edtja abpe almetjem skearkagidh jñh fiere guhtese nuepiem vedtedh sov maehtelesvoetem evtiedidh. Skearkagimmie sjædta gosse learohkh maahtoem jñh daajroem áadtjoeh eatnemen jñh byjresen bíjre, gíeli jñh histovrijen bíjre, siebriedahken jñh barkoejieledeh bíjre, tjeahpoen jñh kultuvren, jñh religijovnen jñh jieledevuajnoen bíjre. Skearkagimmie aaj sjædta dáájrehtimmien tjírrh jñh praktihkeles haestemi tjírrh lierehtimmesne jñh skuvleaarkebiejjesne. Gellie ovmesse darjomh, öörnedihks jñh ulmiejakseme barkoste stáákedæmman, learoehkidie dáájrehtimmieræjhkoesvoetem, svihtjemeaavoem jñh haalvemem vedtieh. Skearkagimmie sjædta gosse dah oktegh berkieh jñh gosse dah laavenjostoeh. Dah skearkagieh gosse dah áadtjoeh teoretihken haestiemidie ussjedidh formelligujmie jñh faagematerijaaligujmie viehkine, jñh gosse dah dírregh nuhtjeh dej barkosne. Skearkagimmie sjædta gosse learohkh lierieh guktie reaktoe vaestiedassem gaavnedh, men aaj gosse dah guarcoeh ij iktesth aelhkies reaktoe vaestiedassem gáávnes.

2.1 Sosijaale liereme jñh evtiedimmie

Skuvle edtja learohki sosijaale lieremem jñh evtiedimmiem dáarjodh jñh viehkiehtidh barkoen tjírrh faagigujmie jñh skuvleaarkebiejjesne.

Learohken identiteete jñh jñjtjeguvvie, míelh jñh vuajnoeh mubpiejgujmie sjidtieh. Sosijaale liereme sjædta dovne lierehtimmesne jñh gaajhkh darjoeminie mah skuvle öörnie. Ij maehctieh faageles liereme juekieh sosijaale lieremistie. Fierhten biejjien barkosne dan gaavhtan learohken faageles jñh sosijaale liereme jñh evtiedimmie aktanieh.

Maehthedh vienhdedh maam mubpieh ussjedieh, demtieh jñh dáájroeh, empatijen jñh vienevoeten váarome learohkh gaskemsh. Dialogue lea sosijaale lieremen jarngesne, jñh skuvle edtja aarvoem jñh vihkelesvoetem goltelamme dialogine buektedh guktie vuastalimmiem gíetedidh. Gosse learoehkidie gaavnesjeh lohkehtæjjah edtjeh govlesadtemem jñh laavenjostoem madtjeldehtedh guktie learohkh mavvas sjidtieh jñh dah jearsoesvoetem áadtjoeh míeledh jñh mubpiej gaavhtan vuastalidh. Lieredh mubpide goltelidh jñh seamma aejkien jñjtje vuajnoeh buektedh learoehkidie vada váaromem tsælloeh jñh ovsiemesvoetem gíetedidh, jñh loetemh ektesne ohtsedidh. Gaajhkh edtjeh lieredh laavenjostedh, mubpiejgujmie barkedh jñh maehtelesvoetem evtiedidh meatan árrodh guktie hijven ektievoetem jñh byjresem sjidtieh. Guktie fiere guhte learohke lea meatan ektievoetese skuvlesne, dellie ektievoete meatan fiere guhte murrede, evtede jñh leara.

Hijven dööpmemefaamoe fiere guhtesne lea daerpies jis persovnevaarjelimmiem jih respekte privaatejieliedisnie vaarjelidh. Jiehtegh mah respektheits jih hatsven eah edtjh skuvlesne jááhkesjidh. Learohkh tjuerieh haarjanidh eensilaakan dáemiedidh jih voerkesem evtiedidh dej jítse vuajnoej bijre. Ovmessie govlesadtemehammoeh jih teknologijenáhtoe dovne hijven jih báajhtode sosijaale byjresisnie. Learohkh tjuerieh lieredh deadteles dáemiedidh gaajhkene tsiehkine dovne skuvlen sisnie jih álkolen.

2.2 Maahtoe faagine

Skuvle edtja lierehtimmiem faagine vuejnedh dah aarvojde jih prinsihpide mah ellies lierehtimmiem tseegkeme.

Faageles liereme lea vihkeles biellie dovne skearkagimmie- jih ööhpehtimmiestillemistie maadthööhpehtimmesne. Faagi learoesoekjesjh sisvegem buerkiestieh ovmessie faagine jih maahtoen jiehtiegasse tseegkeme:

*Maahtoe lea maehtedh maahtoem jih tjiehpiesvoetem vejtiestidh jih nuhtjedh haestemh haalvedh jih laavenjassh loetedh damtoes jih ovdamtoes ektievoetine jih tsiehkine.
Maahtoe lea goerkese jih maehtesvoete refleksjovnese jih laejhtehts ussjedæmman.*

Maahtoejiehtegen goerkese tjuara betnesne skuvlen barkose learoesoekjesjigujmie jih vuarjasjimmiejgujmie learohki faageles maahtojste. Faagi maahtoeulmieh tjuerieh ektesne vuejnedh sinsitniem faagine jih faagi dáaresth. Maahtoeulmieh tjuerieh aaj guarkedh ássjeleparagraafen jih dej jeatjah bielliej mietie learoesoekjesjevierhkesne.

Maahtoe lea faaktam, diejvesh, teorijh, ássjelh jih ektievoeth damedh ovmessie faagesuerkine jih teemine. Tjehpiesvoeth lea maehtedh darjomh jallh prosedyrh gíetedidh gosse laavenjassh darjodh jallh dáeriesmoerh loetedh, mah gaskem jeatjebh motorihken, praktikken, kognitijven, sosijaale, kreatijve jih gieledh tjehpiesvoeth. Maahtoe diejvesne aaj goerkese jih maehtesvoete ussjedidh jih laejhtehts ussjedimmie faagine, mij lea vihkeles jis teoretihken ussjedimmiem guarkedh jih maam akt praktikheles darjodh. Refleksjovne jih laejhtehts ussjedimmie gaaredamme vuajnojde jih etihken vuarjasjimmiemahtesvoetem evtiedidh.

Skuvle edtja giengellesliermasse sijjiem vedtedh guktie learohkh goerkesem evtiedieh jarnges elemeentide jih ektievoetide faagesne, jih guktie dah lierieh faageles maahtoem jih tjehpiesvoetem nuhtjedh damtoes jih ammes ektievoetine. Barkosne faagine learohkh edtjeh laavenjassh dáastoetidh jih joekehts darjoeminie meatan árhoeh gusnie kompleksiteetem jeanene. Giengelleliereme faagine lea maahtojde jih tjehpiesvoetide ovmessie vuekine, guktie learohkh tíjjen mietie maehtieh ovmessie faageles haestiemidie haalvedh oktegh jih mubpiejgujmie.

Lohkehtæjjah jih ávtehtskuvlesne tjuerieh jaabnan ussjedidh ektievoeten bijre lierehtimmiem faagesne jih bijjemes ulmieh, aarvoeh jih lierehtimmiem prinsihph gaskem.

2.3 Vihkeles tjehpiesvoeth

Skuvle edtja learohki evtiedimmiem sjiehteladtedh jih dáarjodh dejstie vijhte vihkeles tjehpiesvoeth abpe ööhpehtimmesne.

Learoesoejkesjevierhke vj̄hte vihkeles t̄jehpiesvoeth t̄jelkeste: lohkeme, t̄jaeleme, ryōkneme, njaalmeldh t̄jehpiesvoeth j̄ih digitaale t̄jehpiesvoeth. Dah t̄jehpiesvoeth lea bieliē faageles maahtojste j̄ih daerpies d̄irregh liēremasse j̄ih faageles goerkesasse. Dah aaj vihkeles learohken identiteete evtiedimmie j̄ih sosijaale relasjovnide, j̄ih guktie maahta meatan āroddh ōhpehtimmesne, barkosne j̄ih siebriedahkejielemisnie.

Dej vihkeles t̄jehpiesvoeti evtiedimmie vihkeles abpe ōhpehtimmien mietie. Sieve lea vuesiehtimmien gaavhtan voestes lohkeme- j̄ih t̄jaelemeliērehtimmeste liērehtæmman maehtieh giēve faageles teekstide lohkedh.

Liērehtimmesne t̄jūerieh dah vihkeles t̄jehpiesvoeth dovne sinsitnien ektesne v̄uejnedh j̄ih faagi d̄āaresth. Dah vihkeles t̄jehpiesvoeth gaajhkine faagine, men dah faagh ovmessie r̄āāllah utnieh evtiedimmesne dejstie ovmessie t̄jehpiesvoetijste. Naaken faage s̄æjhta stuerebe d̄iedtem utnedh enn dah jeatjah. Faageles maahtoen evtiedimmie edtja dan gaavhtan evtiedimmien ektesne vihkeles t̄jehpiesvoetide faagesne guktie faagi learoesoejkesjisnie buerkiestamme. Lohkehtæjjah gaajhkine faagine edt̄jeh learohkidie d̄āarjodh barkosne dej vihkeles t̄jehpiesvoetigujmie.

2.4 Liēredh liēredh

Skuvle edtja viehkiehtidh learohkh dej j̄ijtse liēremen bijre ussjedidh, dej j̄ijtse liēremeprosessh guarkedh j̄ih maahtoem āadtjodh j̄ijtjeraarehken v̄uekine.

Gosse learohkh dej j̄ijtje liēremeprosesside j̄ih dej faageles evtiedimmiem guarkoeh, destie j̄ijtjeraarehkem j̄ih haalvemedomtesem sj̄idtieh. Liērehtimmie edtja learohki motivasjovnem, vuajnoeh j̄ih liēremestrategijh skreejredh, j̄ih v̄āaromem biējedh liēreme j̄ielede mietie. Daate kreava lohkehtæjjah learohki evtiedimmiem lihke giēhtjedieh j̄ih dejtie d̄āarjodh sj̄iehteledtieh aalteren, njoetseme- j̄ih funksjovnedaltesen mietie.

Gosse j̄ijtse j̄ih mubpiej liēremem ussjedieh learohkh maehtieh ānnetji ānnetji voerkesvoetem evtiedidh j̄ijtse liēremeprosessigujmie. Learohkh giēh liērieh gihtjedh, vaestiedassem ohtsedidh j̄ih dej goerkesem buektedh ovmessie v̄uekine, sijhtieh dan mietie maehdedh eadtjohke r̄āāllam vaelledh dej j̄ijtje liēremisnie j̄ih evtiedimmesne. Barkoen t̄j̄irrh faageles haestiemidie learohkh sijhtieh maahtoem āadtjodh guktie dah liērieh j̄ih faagesne evtiedieh. Giēngele maahtoem evtiedieh gosse learohkh āadtjodh ektievoetide v̄uejnedh ovmessie maahtoesuerkiej gaskem, j̄ih gosse maehtieh gellie strategijh guktie maahtoem āadtjodh, juekedh j̄ih laejhtehks āroddh.

Læjhkan learohki j̄ijtjebarkoen āvteste j̄ih liēremestrategijide utnieh s̄æjhta naaken haestemh āadtjodh liēredh. Sj̄iekh daamhtaj gellie j̄ih ektiebeajeme. Ambisjovne maehtelesvoetem evtiedidh j̄ieledeguhkiem liēremasse gaajhkene learohkinie kreava gamte geatskanimmiem skuvleste.

2.5 D̄āaresthfaageles teemah

Skuvle edtja liēremem sj̄iehteladtedh dej golme d̄āaresthfaageles teemine almetjehealsole j̄ih j̄ieledehaalveme, demokratije j̄ih meatanārojevoete, j̄ih monnehke evtiedimmie.

Dah golme d̄āaresthfaageles teemah learoesoejkesjevierhkesne aalka sj̄yōhtehke siebriedahkehaestieminie mah eadtjohkevoetem j̄ih barkoem kreava fiere guhte almetjistie j̄ih

ektievoeteste voengesiebriedahkesne, nasjonaale jñh globaale. Learohkh maahtoem evtiedieh gaaredamme dejtie dāaresthfaageles teemide barkoen tjñrrh dāeriesmoerigujmie ovmessie faagijste. Learohkh edtjeh haestemh jñh dilemmah vuejnedh teemine. Dah edtjeh guarkedh guktie mijjieh maahtoen jñh laavenjostoen tjñrrh maehtebe vaestiedassh gaavnedh, jñh dah edtjeh lieredh ektievoeti bijre darjoemistie jñh konsekvenside.

Maahtoevāarome dāeriesmoeri vaestiedassh gaavnedh teemaj sisnie gellie faagine gāāvnesse, jñh teemah edtjeh meatan ārrodh guktie learohkh goerkesem jeksieh jñh ektievoetem vuejnieh faagi dāaresth. Ulmieh mah learohkh edtjeh lieredh teemaj sisnie, maahtoeulmine vuesiehtieh faagide gusnie relevaante.

2.5.1 Almetjehealsole jñh jieledemaalveme

Almetjehealsole jñh jieledemaalveme goh dāaresthfaageles teema skuvlesne edtja learoehkidie maahtoem vedtedh mij hijven psykiske jñh fysiske healsole skreejredh, jñh mij nuepieh vadta diēdteles jieledemaalveme darjodh. Maanaj- jñh noerejaepine lea evtiedimmie positijven jñjtjeguuvviem jñh jearsoes identiteetem sjñere vihkeles.

Siebriedahke mij sjñehteladta fiere guhten hijven healsoleveljemidie, lea vihkeles āālmehhealsosne. Jieledemaalveme lea maehtedh guarkedh jñh faktorh tsevtseidh mah vihkeles gosse jñjtje jieleden edtja haalvedh. Teema edtja meatan guktie learohkh lierieh mietiemoerem jñh triēgkenassem giētedidh, jñh persovneles jñh praktikheles haestemh bööremes vuekine.

Sjñöhtehke suerkieh teeman sisnie lea fysiske jñh psykiske healsole, jieledemaalveme, seksualiteete jñh tjoele, ruevsiedaalhkes, meedijeātnoe, jñh ātnoe jñh persovneles ekonomije. Vierhtieveljemh jñh mij jiehtege jieleden miele sājhta jiehtedh, gaskealmetjen relasjovnh, maahta raasth biejedh jñh mubpiej raasth krööhkestidh, jñh maahta āssjelh, domtesh jñh relasjovnh giētedidh leah aaj daennie teemesne.

2.5.2 Demokratije jñh meatanārojevoete

Demokratije jñh meatanārojevoete goh dāaresthfaageles teema edtja learoehkidie maahtoem vedtedh demokratien tsiehkij, vierhtiej jñh spjelenjoelkedassi bijre, jñh dejtie ryöjredidh demokratihkeles prosessine meatan ārrodh. Lierehtimmie edtja learoehkidie goerkesem vedtedh ektievoetem demokratien jñh jarnges almetjereaktaj gaskem goh soptsestimmiereakta, steememereakta jñh organisasjovnefrñjjevoete. Dah edtjeh vuejnedh demokratije ovmessie hammoeh jñh vuesiehtimmieh ātna.

Barkoen tjñrrh teemine demokratije jñh meatanārojevoete edtja learohkh ektievoetem guarkedh indivijden reaktaj jñh diēden gaskem. Indivijdh reaktam utnieh meatan ārrodh politihken barkosne seamma aejkien goh siebriedahke jearohks ārojñh dej reaktide utnedh meatan ārrodh politihkesne jñh siviñle siebriedahkem hammoedidh. Skuvle edtja learoehkidie skreejredh eadtjohke ārojejidie sjñdtedh, jñh dejtie maahtoem vedtedh meatan ārrodh jñh demokratijem Nöörjesne evtiedidh.

Lierehtimmie edtja learoehkidie maahtoem jñh maehtesvoetem vedtedh haestemh dāastoehdidh demokratien prinsihpi mietie. Dah edtjeh dāeriesmoerh guarkedh mah leah jāāhkesjidh dovne gellielāhkoen reakta jñh unnebelāhkoen reaktah. Dah edtjeh haarjanidh dej maehtesvoetem laejhtehks ussjedidh, lieredh tsælloeh jñh digkiedimmieh giētedidh jñh krööhkestidh jis ovsñemes. Barkoen tjñrrh teemine edtjeh learohkh lieredh man gaavhtan tjoerebe demokratijem vaarjelidh, jñh daam tjoerebe evtiedidh jñh geehtedh.

2.5.3 Monnehke evtiedimmie

Monnehke evtiedimmie goh dâaresthfaageles teema skuvlesne edtja sjehteladtedh learohkh maehtieh guarkedh maadthdilemmah jîh evtiedimmieh siebriedahkesne, jîh guktie maahta dejtie gïetedidh. Monnehke evtiedimmie lea jieleddh eatnamisnie vaarjelidh jîh almetji daerpiesvoeth vaarjelidh giéh daelie jielieminie, bieleden bâetije boelvi nuepieh eerjedh maam dah daarpesjieh. Monnehke evtiedimmie goerkesisnie tseegkeme ektievoetem sosijaalen, ekonomijen jîh byjresen tsiehkij gaskem. Almetjevoeten jieledvuekie jîh resurseâtnoeh âadtjoeh konsekvensh voengesne, regionaalesne jîh globaale daltesinie.

Barkoen tjïrrh teemine edtjieh learohkh maahtoem evtiedidh mestie dah maehtieh dïedteles veeljemh vaeltedh jîh etihken jîh byjresevoerkesen mietie dahkedh. Learohkh edtjieh goerkesem âadtjodh dej darjomh jîh veeljemh leah vihkeles. Teeman sisnie dâeriesmoerh byjresasse jîh klijmese tjatneme, giefiesvoeten bijre jîh guktie mijjieh vierhtide juekedh, tsælloeh, healsoe, seammavyörtegsvoete, demografije jîh ööhpehtimmie. Learohkh edtjieh lieredh ektievoetem dej ovmesse vuajnoej gaskem monnehke evtiedimmesne.

Teknologije almetjem, byjresem jîh siebriedahkem tsavtsa. Teknologijen maahtoe jîh maahtoe ektievoeten bijre teknologijen jîh dej sosijaale, ekonomeles jîh byjresen bieliej gaskem monnehke nænnoestimmesne dan gaavhtan vihkeles daennie teemesne.

Teknologijeevtiedimmie maahta dâeriesmoerh loetedh, men aaj orre darjodh. Maahtoe teknologijen bijre lea guarkedh mah dâeriesmoerh maehtieh bâetedh teknologijeâtnoste jîh guktie mijjieh maektebe daejgumie gïetedidh.

3. Prinsihph skuvlen riektesisnie

Skuvle edtja learoehkidie dāastoehdih jearsoesvoetine, respektine jih krieveminie, jih dah edtjeh haestemh āadtjodh mestie skearkagieh jih learoelæstoem āadtjoeh. Guktie skuvle edtja dejnie lahkanidh skuvle tjuara hijven learoebyjresem tseegkedh jih lierehtimmiem sjiehtedidh learohkigujmie jih gāetiejgujmie ektesne. Daate kreava profesjovneektievoetem mij skuvlen evtiedimmiem skreejrehte.

3.1 Feerhmeles lieremebyjrese

Skuvle edtja feerhmeles byjresem evtiedidh mij healsoem, murriedimmiem jih lieremem gaajhkide buakta.

Akte raavsoeslaakan jih dāarjoehtamme lieremebyjrese lea positijve kultuvren vāarome gusnie learoehkidie madtjeldedhedh jih faageles jih sosijaale evtiedæmman skreejredh. Jis learohkh ovjearsoes demtieh, dellie destie lieremem heerredidh. Tjielke jih hoksije geerve almetjh jearsoes lieremebyjresh evtiedieh jih tjāadtjoehtieh, learohkigujmie. Barkijh skuvlesne, eejhtegh jih āelieh jih learohkh ektesne diēdtem utnieh healsoem, murriedimmiem jih lieremem buektieh, jih irhkemem jih miedtelimmiem heerredieh. Barkosne feerhmeles jih skreejreme lieremebyjresem evtiedidh edtja gellievoetem vierhtine jāāhkesjidh.

Learohkelaavenjosteme tjuara skuvlen riektesisnie vuesiehtidh. Learohkh edtjeh dovne laavenjostedh jih diēdtem vaeltedh lieremeektievoetesne mah dah lohkehtæjjaj ektesne fierhten biejjien skaepiedieh. Learohkh ussjedieh, dāājrehtieh jih lierieh mubpiejgujmie lieremeprossesi, govlesadtemen jih ektiebarkoen tjirrh. Skuvle edtja learoehkidie lieredh dōōpmemefaamoem vuesiehtidh gosse mubpiejgujmie soptsestidh, jih hokse dah lierieh laavenjostedh sjiehteles vuekine ovmesseie tsiehkine.

Dah normh jih aarvoeh mah lieremeektievoetesne vuesiehtieh, vihkeles learohki sosijaale evtiedimmesne. Viēnevoete ektievoetem skaepede jih mijjiem gaajhkem unnebe prāāsehke sjidtieh. Gosse mijjieh dāājrehtibie naaken mijjem jāāhkesje jih laejhtede, dellie lierebe mijjieh aarvoem utnebe jih mubpieh aaj aarvoem utnieh. Learohkh edtjeh lieredh joekehts krōōhkestidh jih guarkoeh gaajhkh sijjiem utnieh ektievoetesne. Fierhte learohke histovrijem meatan ātna, jih dah Leah hāhkoem jih āssjelh bāetije biejjiej bijre. Gosse maanah jih noerh respektem jih jāāhkesjimmiem byjjenimmesne rāekieh, dellie demtieh dah Leah ektievoetesne.

Skuvle maahta learoehkidie praktikheles jih jielemelihke dāājrehtimmieh vedtedh gosse ovmesseie lieremearenah nuhtjie mah motivasjovnem jih vuajnoem āvtese buakta.

Voengesbyjresen jih siebriedahken skreejreme maahta positijveles vuekien meatan skuvlen jih learohki evtiedæmman. Ovmesseie hammoeh voenges, nasjonaale jih internasjonaaale laavenjostoeh learohki lieremem tjatneme byōgkeles gyhtjelasside. Maahtoevtiedimmie almetjigujmie gaajhkene aalterinie jih ovmesseie sijjeste veartanisnie learoehkidie perspektijvh vedtieh dej jītse liereme, skearkagimmie jih identiteete jih aarvoem vuesehte laavenjostedh gieeldh, politihken jih kulturellen rastaj dāaresth.

3.2 Ööhpehtimmie jih sjehtedamme lierehtimmie

Skuvle edtja lieremem sjehteladtedh gaajhkh learoehkidie jih skreejredh fiere guhten motivasjovnem, lieremelæstoem jih jaahkoem jijtse haalvamasse .

Learohki liereme jih evtiedimmie edtjeh jarngesne årrodh skuvlen dorjesisnie. Learohkh skuvlese bætieh ovmessie dååjrehtimmie, åvtemaahtojne, vuajnojne jih daerpiesvoetine. Skuvle tjuara gaajhkh learoehkidie seammavyörtegs nuepieh vedtedh lieremasse jih evtiedæmman, seamma dej tsiehkij mietie. Hijven klaassestuvreme tseegkie daajroen nille learohki daerpiesvoetese, baahke relasjovnine jih profesjonelle dööpmemefaamojne. Guktie skreejremem jih learoeaavoem skaepede lierehtimmesne gamte repertoaarem learoedarjoemistie- jih vierhtijste daarpesje åvtelhmieredamme mierine.

Skuvlen vuartoeh fiere guhte learoehkasse barkoen jih haalvemen bijre lieremem tsevtsieh jih sov jaahkoem jijtse maehtelesvoete jih nuepieh. Dihte dan gaavhtan vihkeles skuvle gaajhkh learohkh dåastohte dåajvoe, mohte realistihke vuartoejgumie, jih lohkehtæjjah vuesiehtieh profesjonelle goerkesinie gosse dah learohki lieremem varjasjeh.

Learohkh edtjeh tijjem åadtjodh giengelem goerehtidh ovmessie faagesuerkine. Sijjiem vedtedh giengelieferemasse krievedidh skuvle krööhkeste learohkh Leah jeerehte jih ovmessie tempoem lierieh jih ovmessie progresjovnine. Kreava maahtoem guktie learohkh lierieh, mah dah daajrah jih krieveme lihke fiere guhtem vaaksjoestieh. Learohkh giéh haalvemem dååjroeh, dejtie skreejrehte jienebh gaarsjehke jih jijtjeraarehkem sjidtieh. Voejhkelimmieh jih miedtemh maehchie gaaltijem årrodh lieremasse jih jååhkesjæmman, jih learohkh skreejrie voejhkelidh aaj gåessie vienhtieh eah daejrieh jis daam maehdedh. Dihte lea skuvlen laavenjasse learoehkidie jearsoesvoetem vedtedh raasth restiedidh jih voejhkelidh maam akt darjodh mij gierve.

Vuarjasjimmie learohki faageles maahtojste edtja guvviem vedtedh maam learohkh maehchie, men vihkeles ulmie varjasjimmie lea aaj lieremem jih evtiedimmie skreejredh. Goerehtalleme jih vuartasjimmie learoehkijstie lea viehkiedirregh guktie fiere guhtem dåeriedidh jih skuvlen praksisem evtiedidh. Dan onne vierhtie jis ij daam dåeriedidh kontruktijveles råajvarimmiejgumie. Skuvle jih lohkehtæjjah tjuerieh daerpiesvoetem buerie biëvnesh learohken lieremen bijre jih ovvaajteles konsekvenside ovmessie varjasjimmiesiehkijste. Ovvaajteles åtnoe varjasjimmeste maahta learohken jijtjevuaajnoem måakoedidh jih hijven learoebyjresen evtiedimmie heerredidh.

Sjehtedamme liereme lea sjehtedimmie maam skuvle dorje dan gaavhtan edtja vihtiestidh gaajhkh learohkh åadtjoeh bööremes nåhtoem lierehtimmeste. Skuvle maahta gaskem jeatjebh lierehtimmie sjehtedidh barkoevuekiejgumie jih pedagogeles vuekiejgumie, learoevierhtiej nåhtoej tjirrh, öörnemen mietie, jih barkosne learoebyjresinie, learoesoejkesjinie jih varjasjimmie. Lohkehtæjjah tjuerieh hijven faageles aarvoej mietie barkedh lierehtimmie sjehtedidh.

Hijven varjasjimmie, gusnie vuartoeh Leah tjelkes jih learohke lea meatan jih govlelge learobarkoen mietie, dihte lea vihkeles lierehtimmie sjehtedidh. Lohkehtæjjah edtjeh dej lierehtimmie learoehkidie dårjoehtidh jih bihkedidh guktie learohkh maehchie ulmie tseegkedh, sjehteles haalvemevuekieh veeljedh jih dej jijtse evtiedimmie varjasjidh. Skuvle tjuara soejkesjidh hijven ektievoetem learohken liereminie dejnie ovmessie faagine jih guktie lierehtimmie dååjroe goh sjehteles jih nuekies haestemh sjædta.

Sjiehtedamme lierehtimmie gaajhkh learohkh dæjpa, jñh edtja jeenjemes jeerehtsinie jñh sjiehtedimmie sjjðtedh gellievoetese learohkedæhkesne ektievoeten sisnie. Learohkh gñeh daarpesjeh sjiehtedimmiem jñjnjebe sñejhme faalenasse, maahta sjñere ööhpehtimmiem krieveth. Learohkh maehtieh tjabredidh, jñh maahta ovmesseie dæriesmoerh sjjðtedh ellies lierehtimmesne. Lohkehtæjjah maehtieh hijven dæarjoem åadtjodh mubpie barkoedæhkijste gosse ovmesseie haestemh vñejnedh jñh learohkiedie viehkiem vedtedh maam daarpesjeh. Dñhte maahta vihkeles learohken evtiedimmesne råajvarimmieh buakta dan varki goh gåarede gosse haestemem aajhtsedh.

3.3 Gåetie jñh skuvle laavenjostoe

Lierehtimmie edtja årrodh laavenjostosne jñh goerkesinie hñejmine, jñh laavenjostoe edtja learohken lieremem jñh evtiedimmiem skreejredh.

Hijven govlesadtme hñejmen jñh skuvlen gaskem positijve skuvlen barkosne learoebyjresinie jñh learohke byjjenimmiebyjresisnie. Eejhtegh jñh åelieh åejviediedtem utnieh maanan eelemen jñh evtiedimmien åvteste. Dah Leah maanaj jñh noeri vihkielommes hoksijh jñh maahtoem utnieh mejtie skuvle maahta utnedh gosse learohken skearkagimmiem, lieremem jñh evtiedimmiem dæarjoehtidh. Skuvle bijjemes diedtem åtna laavenjostoem skreejredh jñh sjiehteladtedh. Daate sæjhta jiehtedh hoksedh guktie eejhtegh jñh åelieh åadtjoeh bñevnesh mah daarpesjeh, jñh dah nuepiem åadtjoeh dej maanaj skuvleaarkebiejjiem maehtieh tsevtsedh.

Hñejmen vuajnoe skuvlese vihkeles learohki eadtjohkevoetesne jñh skuvlebarkosne. Eejhtegh jñh åelieh skuvlem dæastoiehtieh ovmesseie daerpiesvoetine, vuartojne jñh mieline skuvlen ulmiej jñh praksisen bijre. Destie maahta vigkiem sjjðtedh mij maahta gierve skuvlesne gñetedidh. Skuvle tjuara tjñelkelaakan vuesiehtidh maam dñhte edtja darjodh jñh maam maahta faaledh, jñh maam skuvle hñejmeste vuertedh. Hijven jñh jearsoes dialogue gåabpatjahken diedte. Skuvle tjuara læjhkan krööhkestidh eah gaajhkh learohkh seamma nuepiem utnieh viehkiem jñh dæarjoem hñejmesne åadtjodh.

3.4 Lierehtimmie learoesieltene jñh barkoejjelemisnie

Lierehtimmie learoesieltene jñh barkoejjelemisnie edtja praktikheles dæåjrehtimmieh vedtedh, jñh faageles krievemh jñh vuartoeh ryjredidh mah bæetieh barkoejjelemisnie.

Lierehtimmie learoesieltene lea bielie lierehtimmeste lierehtæjjide, learoekandidaate jñh praksisprieviekandidaate. Lissine sijhtieh gellie learohkh maadhööhpehtimmien mietie bielieh lierehtimmeste åadtjoeh barkoejjelemisnie. Faage- jñh barkoelierehtimmie edtja væjkeles, mahtehtje, kreatijve jñh orreskaepiedihks faagebarkijh skearkagidh jñh ööhpehtidh. Barkoejjeleme lea gelliesåarhts jñh vyörtegs dæåjrehtimmieh vadta. Lierehtæjjah, learoekandidaath jñh praksisprieviekandidaath edtjiej dæåjrehtih jñh meatan årrodh learoesieltene jñh faagen aerpievuekesne, aarvojne jñh kultuvresne.

Learohkh, lierehtæjja, learoekandidaath jñh praksisprieviekandidaath barkoejjelemem dæastoiehtieh ovmesseie learoetsiehkine jñh daerpiesvoetine. Hijven laavenjostoe skuvlen jñh barkoejjelemen gaskem nuepieh jeanianeh gellede edtjiej eadtjohkelaakan dej jñjtje lierehtimmesne meatan årrodh jñh govlesovvemem barkoejjelemisnie jñh siebriedahkesne

gaavnedh. Laavenjostoe skaepede aaj goerkesem sinsitnide jñh lierehtimmien ulmieh tsavtsa fiere guhtem ryöjrede bätije barkoejielemisnie.

3.5 Profesjonsektievoete jñh skuvleevtiedimmie

Skuvle edtja profesjovnefaagedh ektievoete årrodh gusnie lohkehtæjjah, åvtehhk jñh jeatjah barkijh ektie aarvoej bijre ussjedidh, jñh dej barkoem varjasjidh jñh evtiedidh

Skuvle goh siebriedahkeinstitusjovne åelede aarvojde jñh prinsihpide tseegkedh jñh nuhtjedh maadthööhpehtimmesne. Skuvleaajhterh, skuvleåvtehhk jñh lohkehtæjjah dej ovnessie ráállijste ektie diedtem utnieh sjiehteladtedh buerie evtiedimmiem skuvlesne. Dah tjuerieh ektesne geehtedh skuvlen barkoe lea akteraeresne abpe learoesoekjesjevierhkine. Hijven jñh öörnedihks laavenjostome maanagierten jñh skuvlen gaskem, dah ovnessie daltesh lierehtimmesne jñh skuvlen jñh hiejmen gaskem viehkiehtieh aelkebe daltesistie daltesasse juhtedh.

Lohkehtæjja lea ráállamodeelle gie edtja jearsoesvoetem skaepiedidh, jñh learoehkidie viehkehte dej baalkan mietie lierehtimmien tjirrh. Lohkehtæjja vihkielommes lieremebyjresisnie mij skreejrie jñh viehkehte learohkh lierieh jñh evtiedieh. Daate kreava lohkehtæjja hoksem vuesehte fiere guhte learohkem. Daate aaj learoehkidie viehkehte giéh ovlahkoen veeljemem darjoeh, eah damth dah Leah inkluderadamme, jallh hoskesieh dejnie maam edtjieh lieredh. Lohkehtæjja edtja barkedh learohkh åadtjoeh dåájredh dah sijjiem utnieh aktene positijve ektievoetesne jñh lohkehtæjja edtja aaj kultuvrem lierehtæmman evtiedidh jñh learoehkidie faageles jñh emosjonelle dåarjoem vada.

Lohkehtæjjaprofesjovne sov profesjovnebarkoem tseegkie ektie aarvojne jñh ektie dotkemejñh dåájresevåaromen maahtoebatnan. Profesjovne jñh fiere guhte lohkehtæjja diedtem utnieh goerkesem nuhtjieh komplekse gyhtjelassine. Lohkehtæjjah jñh åvtehhk faageles, pedagogeles, didakteles jñh faagedidakteles goerkesem dialogine jñh ektiebarkosne dej barkoeguejmine. Profesjonelle goerkese tjirrehte jñh evtede dovne individuellen vuekine jñh laavenjostosne. Faageles goerkese aaj tjuaara jaabnan orrestidh. Lohkehtæjjaprofesjovne tjuaara dan gaavhtan sov pedagogeles barkoem varjasjidh guktie fiere guhte learohkem jñh learohkedåehkide diervesjidh bööremes vuekine.

Eah gierve pedagogeles gyhtjelassh vihties vaestiedassh utnieh. Barkijh skuvlesne tjuerieh dan gaavhtan akseptanssem jñh sijjiem utnedh dej varjasjimmie-maehtesvoetem nuhtjieh dej barkosne. Lohkehtæjjah tjuerieh eensilaakan ussjedidh mij, guktie jñh man gaavhtan learohkh lierieh, jñh guktie dah bööremes vuekien maehtieh learohki lieremem, evtiedimmiem jñh skearkagimmiem lijrehtidh jñh dåarjoehtidh. Lohkehtæjjah giéh ektievoetesne ussjedieh jñh varjasjieh lierehtimmien soekjesjimmiem jñh tjirrehtimmiem, buerebe guarkoem evtiedieh mij pedagogeles barkoe. Daate tjuaara darjodh dovne profesjovnen maahtoevåaroemistie jñh maadthööhpehtimmien aarvoevåaroemistie.

Dihte profesjonelle laavenjostome skuvline tsihkestahta hijven stuvreme. Hijven skuvlestuvreme aaj tsihkestahta stuvremefaageles legitimiteete jñh hijven guarkoe pedagogeles jñh jeatjah haestemi åvteste mah lohkehtæjjah jñh jeatjah barkijh dåastoiehtieh. Hijven stuvreme prioriterede laavenjostoem jñh relasjovnh evtiedidh guktie jearsoesvoetem organisasjovnesne tseegkie. Skuvlen stuvreme edtja sjiehteladtedh learohki jñh lohkehtæjjaj lieremem jñh evtiedimmiem. Skuvlestuvreme edtja stuvredh pedagogeles jñh faageles laavenjostoem lohkehtæjjaj gaskem jñh meatan årrodh tjirkes jñh positijveles byjressem

evtiedidh gusnie gaajhkh sijhtieh dej bööremes darjodh. Dihte lea skuvlestuvremen laavenjasse numhtie stuvredh guktie gaajhkh åadtjoeh dej tjarki bielieh nuhtjeh, mæhtieh jñh evtiedieh.

Hijven skuvleevtiedimmie sijjiem kreava gusnie mæhtieh gihjtjedh jñh vaestiedassh ohtsedidh jñh profesjovneektievoete mij sæjhta daejredh guktie skuvlen barkoe meatan learohki evtiedæmman jñh lieremasse. Gaajhkh barkijh skuvlesne tjuerieh iedtjeles barkedh dejnie profesjonelle lieremeektievoetesne guktie skuvle evtiedieh. Daate sæjhta jiehtedh ektievoete ussjede aarvoeveeljemi jñh evtiedimmiedaerpiesvoeti bijre, jñh dotkemem, maahtoem dååjrehtimmeste jñh etihken vuarjasjimmieh nuhtjie betnesne ulmieryökteth råajvarimmide. Hijven evtiedamme struktuvrh laavenjostose, dåarjose jñh bihkedæmman barkiji gaskem jñh skuvli raasth juekeme- jñh lieremekultuvrem viehkehte.

Dihte lea fierhten beajjetjen gaavnesjimmien tjirrh learohki jñh lohkehtæjjaj gaskem skuvlen gamte åssjele realiseeresovveme. Lohkehtæjjah sijhtieh konkreeteles lierehtimmietsiehkine dååjrehtidh ovmesse rastah åssjeli jñh aarvoej gaskem. Dah tjuerieh eejnegen gïerve veektemh darjodh krööhkestimmiem fiere guhte learohkasse jñh krööhkestimmiem ektievoetese, dåarjodh jallh kriëvedh, skuvleaarkebiejjien daesnie jñh daelie jñh barkoem bæetije biejjide ryöjredidh. Eah learohkh seammalaakan, jñh mij lea learohkasse bööremes, lea jarngegyhtjelasse gaajhkine lierehtimmine. Daate gyhtjelasse tjuerieh gaajhkem giëh skuvlesne berkieh fierhten biejjien viht vaestiedidh.